

NORGES VASSDRAGS- OG ENERGIDIREKTORAT (NVE)
Postboks 5091 Majorstua

0301 OSLO

Deres ref:
202304618-2

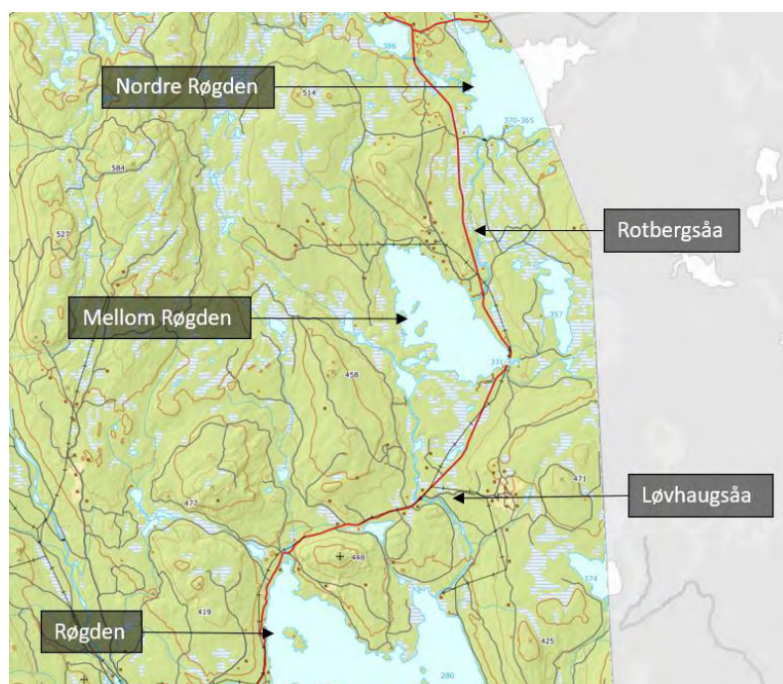
Vår ref:
2022/15802-4
Ane Dorthea Lundberg Nordlie
Tina Amundsen
Zorica Tomanovic
Bjørn-Arild Sveen

Dato:
20.11.2023

Hørings svar: Søknad om nedleggelse av reguleringene i Nordre og Mellom Røgden, Åsnes og Grue kommuner

Bakgrunn

Viser til brev mottatt 14. august 2023. Fortum Sverige AB søker om tillatelse til å legge ned to reguleringer i magasinene Nordre og Mellom Røgden i Åsnes og Grue kommuner. Begge dammene er vurdert til å ha avvik fra kravene oppgitt i damsikkerhetsforskriften. Mest betydelig av disse er manglende avløpskapasitet, manglende krone-/skråningsvern og ikke tilfredsstillende krav til beregningsmessig stabilitet ved dimensjonerende flom. Verdien av reguleringsvolumene er ikke tilstrekkelig nok til at det lønner seg økonomisk å investere i nye damkonstruksjoner. Det er derfor ønskelig å legge ned dammene og restaurere områdene tilbake til naturlig tilstand.

Figur 1. Oversiktskart over tiltaksområdene, fra Norconsults søknadsdokument.

Postadresse:
Postboks 4404
Bedriftssenteret
2325 Hamar

Besøksadresse:
Innlandet fylkeskommune
Parkgata 64
Hamar

Telefon: +47 62 00 08 80
E-post: post@innlandetfylke.no
Internett: www.innlandetfylke.no
Org.nr.: 920717152

Fylkeskommunens tilbakemelding

Vassdrag

Nedleggelsen berører fire ulike vannforekomster: Nordre Røgden/Fallsjøen (vannforekomst 312-350-L Fallsjøen), Mellom Røgden/Rotbergsjøen (vannforekomst 312-349-L Rotbergsjøen, Rotbergsåa (vannforekomst 312-8-R Rotbergsåa) og Løvhaugsåa (vannforekomst 312-9-R Løvhaugsåa). Både Nordre og Midtre Røgden er sterkt modifiserte vannforekomster (SMVF) registrert med moderat økologisk potensiale i vann-nett. Rotbergsåa er registrert med dårlig økologisk tilstand, mens Løvhaugsåa er registrert med moderat økologisk tilstand. Alle fire ligger under miljømål fastsatt i vannforskriften, som er god økologisk tilstand i naturlige vannforekomster og godt økologisk potensiale i sterkt modifiserte vannforekomster.

Vannforekomstene er åpenbart påvirket av damanlegget, og på lang sikt er en nedleggelse svært positivt for vannmiljøet og ferskvannslevende organismer, ettersom vassdraget etter hvert vil få en tilnærmet naturlig tilstand. Sannsynligvis vil også den økologiske tilstanden/potensialet i vannforekomstene bli bedre. Massene fra dammen kan bidra til å skape mer variasjon i bunnsubstratet nedstrøms, og derfor gjøre strekningen mer velegnet som gyte- og oppholdsområde for fisk, noe som kan bidra til bedring i bestandene av både ørret og elvemusling nedstrøms. Likevel er det viktig at gjennomførelsen skjer så skånsomt som mulig – for mye masser på feil sted vil kunne resultere i videre forringelse av elvestrekningen. Tiltaket må derfor planlegges nøye, med vannmiljøet og fiskens miljøkrav med som en vektlagt faktor fra starten.

Naturmangfold

Vi vurderer at nedlegging av damkonstruksjonen i hovedsak vil være positivt for naturmangfoldet. Det vil dermed ikke være i konflikt med forvaltningsmålene i naturmangfoldloven §§ 4-5.

Kulturarv

Nyere tids kulturminner

Kulturminner fra nyere tid er ikke berørt av saken. Det er likevel viktig å understreke at Mellom Røgden og Røgden ligger i et område som er registrert av Riksantikvaren som kulturhistorisk landskap av nasjonal interesse (KULA). Riksantikvaren har identifisert nasjonalt viktige landskap over hele landet og lagt til rette for å ta vare på disse. Oppføring i registeret innebærer ikke formelt vern, men fastslår at området har store verdier som bør tas vare på for fremtiden. Landskapet rundt Mellom Røgden og Røgden avgrenses av innsjøen Skasen i vest, Kaketjennsberget og Rompoberget i nord, svenskegrensa i sørøst og foten av Askosberget og Skrivilberget i sør. Dette landskapet representerer et skogfinsk kjerneområde.

I dokumentet «Vurdering av konsekvenser for naturmiljø og allmenne interesser» konkluderes det at nedlegging av dagens regulering vil ikke ha negative konsekvenser for natur eller bebyggelse/infrastruktur i berørte områder. Det er viktig at omsøkt tiltak gjennomføres på en skånsom måte slik at natur- og kulturhistoriske verdier som preger landskapet opprettholdes.

Automatisk fredete kulturminner

Kulturminneloven gjelder uavkortet for konsesjonssaker og saker etter vassdragsreguleringsloven. Søknad om konsesjon for nedlegging av reguleringer håndteres som om det er en ny konsesjon. Det betyr at det skal, eller kan, gjennomføres arkeologiske registreringer i området som berøres av nedleggingen. Det kan også stilles vilkår til nedleggingen, f.eks. om gransking av kulturminner som er ødelagt eller påvirket av reguleringen. Det er med andre ord å betrakte som et nytt tiltak. Vi er ikke kjent med at det er

satt noen tidsgrense for når reguleringen skal være fra og eventuelle begrensninger jf. lov om kulturminner § 9 og påfølgende § 8.

Jamfør § 9 plikter den ansvarlige leder eller forvaltningsorgan ved planleggingen av offentlige eller større private tiltak etter lovens § 8, første ledd, å undersøke om tiltaket vil virke inn på automatisk fredete kulturminner på en måte nevnt i lovens § 3, første ledd. Etter lov om kulturminner § 9, 2. ledd har kulturminne-myndighetene frist på 3 måneder til å avgi uttalelse. Finner vedkommende myndighet at tiltaket berører automatisk fredete kulturminner på en måte som er nevnt i § 3 første ledd, har den rett til å kreve en frist på ytterligere 1 måned. Fristen kan forlenges av departementet (delegert Riksantikvaren). Så lenge fristene løper kan tiltaket ikke iverksettes. Arkeologisk registrering kan bare utføres på bar og telefri mark.

Det er registrert flere kulturminner i og langs Nordre Røgden og Mellom Røgden. De fleste registrerte lokalitetene er fra steinalderen og ligger i strandsonen. Registreringer rundt Nordre Røgden og Mellom Røgden ble sist foretatt av Hedmark fylkeskommune i et prosjekt i perioden 2016-2022 ifm. at Riksantikvaren i 2015 ble informert om at OED ga ny reguleringskonsesjon for disse sjøene, og at NVE skulle kreve inn bidrag til kulturminnevern, sektoravgift. Under dette prosjektet var det imidlertid ikke mulig å foreta kulturminne-registreringer helt ned på opprinnelig vannivå før regulering i sjøene.

Nedleggingen av Røgden Mellom omfatter: 1) Fjerning av eksisterende damkonstruksjon og reetablering av innsjøutløp fra Storfløyta, 2) Oppfylling av kanal mellom Gadiska og Storfløyta, og reetablering av elveløp mellom innsjøene. Ut fra bunnkartlegging i magasinet er opprinnelig vannivå i Mellom Røgden beregnet til ca. 329,0-330,0 moh. i hovedmagasinet. Sammenlignet med gjennomsnittlig sommervannstand (330,4 moh.) vil et utløpsnivå på 329,0-330,0 moh. føre til en vannstandsreduksjon på 0,4-1,4 meter.

Anleggsarbeider knyttet til nedlegging av Nordre Røgden omfatter: 1) Etablering av nytt bekkeløp og utløp fra magasin, 2) Senking av vannstand og etablering av fangdam, 3) Riving og borttransport av eksisterende flomløp, 4) Igjenfylling av eksisterende avløpskanal, 5) Arrondering av terrenget og tilbakeføring mot naturlig tilstand. Opprinnelig vannivå i Nordre Røgden, og plasseringen til det naturlige utløpet er ukjent. Det skyldes at magasinet har vært regulert i lang tid, også før eksisterende dammer ble bygget. Antatt opprinnelig vannstand er anslått ut fra en profiloppmåling gjennom det gamle utløpet, som tilsier at opprinnelig utløpsnivå lå ca. 367,5-368,0 moh. Sammenlignet med gjennomsnittlig sommervannstand (369,6 moh.) vil et utløpsnivå på 367,5-368,0 moh. føre til en vannstandsreduksjon på 1,6-2,1 meter.

Bortfall av reguleringen kan føre til både større og hyppigere flomhendelser. Vannstanden vil ellers bli lavere og mer stabil, og vil ha avløp som følger tilsiget. Blottlagte områder mellom ny og gammel vannlinje vil tildekkes med vegetasjon etter to-tre år. Fylkeskommunen vurderer at det kan være flere automatisk fredete lokaliteter som kan forringes av tiltaket. En permanent tørrlegging og blottlegging av frameroderte steinalderboplasser er egnet til å forandre kulturminner og endre bevaringsforhold, og videre utsette lokalitetene for fare for at turgåere kan plukke flint og andre automatisk fredete gjenstander. I tillegg vil enhver regulering som fører til en annen erosjon enn den som naturen selv forårsaket i vannene da de var uregulerte, medføre potensiale for skade. Vi mener derfor at det både er hjemmel for en registrering og faglig begrunnet at det er fare for at tiltaket kan virke inn på kulturminner som nevnt i kml §3.

Varsel om arkeologisk registrering

Dersom konsesjon innvilges, vil det være nødvendig å registrere områder for anleggsarbeid for å oppfylle undersøkelsesplikten etter kulturminneloven (kml) § 9.

Det vil også være nødvendig med en målrettet registrering samt tilstandsvurdering av tidligere registrerte lokaliteter i beltet som blir blottlagt ved nedtappingen. Hovedårsaken til dette er at det i forbindelse med fylkeskommunens nevnte sektoravgiftprosjekt ble observert at flere av de registrerte steinalderlokalitetene i strandsonen også er funnførende under vann. Det vurderes også å være et potensiale for hittil uopplagede steinalderlokaliteter, og evt. andre fredete kulturminner, under dagens vannlinje. Det vil uansett være mest hensiktsmessig å utføre slike undersøkelser når ombygging av dammene er utført og vannstanden er permanent senket i Nordre Røgden og Mellom Røgden, jf. kulturminneloven §9 (utsatt gjennomføring av undersøkelsesplikten).

Dersom nedtappingen viser seg å blottstille steinalderboplasser eller andre automatisk fredete kulturminner, og det er tydelig at tiltaket vil kunne påvirke kulturminnene på en måte som nevnt i kml § 3, kan det være nødvendig med en formell dispensasjonsbehandling etter kml § 8 første ledd. Det vesentlige er å få klarlagt om tiltaket/konsesjonen vil føre til skade/ytterligere skade på ukjente automatisk fredete kulturminner og i så fall om de bør undersøkes før de forringes.

Vi viser for øvrig til Riksantikvarens veileder «Kulturminneforvaltningens roller og ansvar i konsesjonssaker innenfor energifeltet» når det gjelder hjemmelen for å kreve utført kulturminneundersøkelser i sjøene som blir permanent tørrlagt og tilbakeført til nær naturtilstand før regulering. Undersøkelsesplikten i kulturminneloven § 9 knytter seg til offentlige og større private tiltak. Det er kun mindre, private tiltak som ikke omfattes av undersøkelsesplikten. Hvilke tiltak som faller inn under en slik definisjon kan man finne i rundskriv T-02/2007, Dekning av utgifter til arkeologiske arbeider ved mindre, private tiltak. Undersøkelsesplikten i kulturminneloven §9 er hjemmelen for å melde arkeologisk registrering i forbindelse med tiltaket, men det må også ligge et faglig skjønn til grunn om at tiltaket «...er egnet til å skade, ødelegge, grave ut, flytte, forandre, tildekke, skjule eller på annen måte utilbørlig skjemme automatisk fredet kulturminne eller fremkalle fare for at dette kan skje.» jf. kulturminneloven § 3 første ledd.

Budsjettmessige forhold

I henhold til lov om kulturminner § 10 skal tiltakshaver selv dekke de utgifter kulturminnemyndighetene har i forbindelse med gjennomføringen av undersøkelsesplikten etter § 9. Innlandet fylkeskommune benytter «*Retningslinjer for gjennomføring av undersøkelsesplikten og budsjettering av arkeologiske registreringer i henhold til kulturminneloven § 9, jf. § 10*». Retningslinjer og budsjettmal er utarbeidet av Riksantikvaren og Klima- og miljødepartementet og gjelder fra 14.11.2016.

Hvis konsesjonen blir innvilget, vil Innlandet fylkeskommune utarbeide og oversende budsjett til tiltakshaver for arkeologisk registrering.

Fylkeskommunen har for øvrig oversendt søknaden til Norsk Maritimt Museum (NMM) for vurdering, ettersom museet har forvaltningsansvar for kulturminner under vann. NMM har ingen merknader til søknaden.

Med vennlig hilsen

Wibeke Børresen Gropen
Avdelingssjef samfunnsutvikling

Ane Dorthea Lundberg Nordlie
Rådgiver

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og sendes uten signatur. Kopi til:
STATSFORVALTEREN I INNLANDET
ÅSNES KOMMUNE
GRUE KOMMUNE
Vannområde Glomma – Kongsvingerregionen v/ Malin Olsen Støa